

Može li pojedinac mijenjati svijet?

Autor: **Kliment Mindjov**
 Za BiH prilagodila: **Tatjana Suhajček**

Ključni koncept	U demokratskim društvima ljudi imaju pravo na slobodan pristup informacijama, kao i pravo učestvovanja u procesima donošenja odluka o pitanjima koja se tiču okoliša.
Trajanje	2–3 nastavna časa
Period u godini	Bilo koji
Mjesto	Učionica
Nastavni materijali	Videomaterijal <i>Zeleni paket</i>
Nastavni predmeti	Biologija, Ekologija, Gradansko obrazovanje/Demokratija i ljudska prava
Ciljevi nastave	<ul style="list-style-type: none"> Upoznati učenike s pravom učešća u procesima donošenja odluka koje se tiču okoliša.
Nastavna metodologija	Diskusija, slobodna diskusija, dramska radionica

Uvod

Vi kao član društva imate pravo odlučivati o stanju vašeg okoliša. Bez obzira na to jeste li državni činovnik, poljoprivrednik, učitelj, vozač autobusa ili student, vi, kao i bilo ko drugi, okruženi ste i živite u okolišu čije stanje utječe na vaše zdravlje, radne sposobnosti i estetske stavove. Osim u određenim, izuzetnim slučajevima, imate pravo na slobodan pristup informacijama o okolišu, na učešće u donošenju odluka koje utječu na okoliš, kao i na preduzimanje zakonskih akcija ako osjetite da su vam ova prava uskraćena.

Imate pravo znati, naprimjer, ako određena privredna aktivnost u vašem okruženju utječe na vaše zdravlje, a kada se donose odluke koje mogu utjecati na okoliš, vi imate pravo učestvovati u tom procesu.

U Arhusu u Danskoj 1998. godine ministri za okoliš evropskih zemalja potpisali su konvenciju koja građanima garantira pravo na slobodan pristup informacijama, učešće u donošenju odluka i pristup pravosuđu u pitanjima koja se tiču okoliša. Arhuska konvencija predstavlja značajan instrument u rukama javnosti za formuliranje i provođenje odgovarajućih politika/mjera u oblasti okoliša. Ona također poboljšava socijalnu stabilnost i povjerenje, garantirajući građanima učešće u procesima donošenja odluka.

Aktivnosti

Pravo na znanje

- Objasnite razredu da u demokratskim društvima ljudi imaju pravo na slobodan pristup informacijama iz oblasti okoliša. Pa ipak, tokom dugog niza godina stanje okoliša, kao i utjecaj raznih aktivnosti držali su se u tajnosti. Danas zakonodavstvo u mnogim evropskim zemljama garantira građanima pravo slobodnog pristupa takvim informacijama. Štaviše, vlade su odgovorne da taj pristup što više olakšaju. Bosna i Hercegovina nije potpisala, ali ni ratificirala Arhusku konvenciju. Međutim, donošenjem Zakona o slobodnom pristupu informacijama u RS-u i FBiH omogućen je jedan od mehanizama primjene Arhuske konvencije. Također, Okvirni zakoni o zaštiti okoliša i u RS-u i FBiH, kao i Zakon o vodama, definiraju učešće javnosti u donošenju odluka u oblasti zaštite okoliša.
- Recite učenicima da prezentiraju studiju slučaja *Alergije i zagađenje okoliša*. Objasnite da prema Arhuskoj konvenciji lokalne vlasti moraju osigurati dr. Petroviću postojeće informacije o prirodi i količinama emisija iz fabrike u propisanom roku od jednog mjeseca. Ako gradske vlasti nemaju ove informacije, one su ga makar dužne uputiti na adresu druge javne institucije koja ove informacije posjeduje. Postoji nekoliko izuzetaka koji se uglavnom svode na to da je informacija povjerljiva i povezana s pitanjima nacionalne sigurnosti ili vanjskih poslova. U svakom slučaju, ovo se mora obrazložiti dr. Petroviću, zajedno s napomenom da, ukoliko je on nezadovoljan odgovorom dobijenim od vlasti, ima prava svoj zahtjev iznijeti pred sud.

- Kada su u pitanju informacije iz susjednih zemalja, Konvencija također garantira pristup i ovim informacijama, pod pretpostavkom da su obje zemlje potpisnice Konvencije. Konvencija zabranjuje diskriminaciju ljudi ili organizacija na osnovu njihovog državljanstva, nacionalnosti ili mjesta boravišta.
- Lokalne vlasti imaju obavezu prikupljati informacije iz oblasti okoliša, i to s ciljem zaštite zdravlja ljudi. One moraju blagovremeno širiti ove informacije putem lokalnih medija. Objavljivanje periodičnog informatora ili dnevne emisije o ekološkim parametrima trebalo bi postati stalna praksa lokalnih i nacionalnih vlasti.

Pravo na učešće

- Objasnite učenicima da je u prošlosti bilo mnogo razloga – političke, privredne ili socijalne prirode – zbog kojih se sprečavalo učešće javnosti u procesima odlučivanja u oblasti okoliša. Danas je princip učešća javnosti jedan od glavnih preduvjeta za postizanje održivog razvoja, jer se tako osiguravaju mehanizmi za donošenje onih odluka koje na bolji način ispunjavaju potrebe ljudi i okoliša. Građani i građanske organizacije moraju imati priliku izraziti svoje interese i poglede o pitanjima okoliša prije vlasti, koje moraju uzeti u obzir potrebe građana. Neka jedan učenik predstavi studiju slučaja *Novi autoput*.

- 2 Objasnite razredu da su u slučajevima projekata i aktivnosti u oblasti metalurgije upravljanja otpadom, industrijske proizvodnje, izgradnje brana i puteva, rudarstva, proizvodnje energije i hemikalija, kao i drugih aktivnosti, vlasti obavezne uključiti javnost u proces donošenja odluka. Da bi se to osiguralo, vlasti trebaju obavijestiti javnost o svojim namjerama i planovima, šireći informacije u obliku koji je svakome razumljiv, i šireći ih blagovremeno kako bi se ostavilo dovoljno vremena za pripremu odgovora. Ove informacije trebaju sadržati detaljne analize mogućih utjecaja predloženih aktivnosti na okoliš. Procedura za pripremu takve informacije naziva se studija slučaja za okoliš.

Štaviše, vlasti su obavezne organizirati javnu debatu za svaki pojedinačni predloženi projekt. Mjesto, datum i vrijeme održavanja ovog sastanka trebaju biti objavljeni blagovremeno. Javna debata mora se organizirati prije donošenja odluke. Vlasti su, zatim, u obavezi pogleda i interese javnosti iskazane na sastanku uzeti ozbiljno u obzir. Sama odluka mora se zasnivati na principu općeg konsenzusa, mora odražavati najveći broj iskazanih pogleda i mora na najmanju mjeru smanjiti mogući utjecaj budućih aktivnosti na zdravlje ljudi i okoliš.

Učešće javnosti ne odnosi se samo na projekte izgradnje objekata i proizvodne procese već i na razvoj planova, programa ili mjera koje se tiču okoliša.

- 3 Objasnite razredu da je pravu na slobodan pristup informacijama i pravu učešća u procesima donošenja odluka o pitanjima koja se tiču okoliša potrebno dodati još jedno pravo – pravo da se, kada je god to potrebno, stupi u kontakt s institucijama vlasti i nadležnom administracijom. Ako građani osjećaju da im nije omogućen slobodan pristup potrebnim informacijama ili učešće u donošenju odluka, oni mogu svoja prava potražiti na sudu. U tom slučaju vlasti moraju osigurati besplatan ili vrlo otvoren pristup pravosuđu.

Radno mjesto ili zdravlje?

Pogledajte obrazovni film *Grad u nedoumici: radna mjesta ili zdravlje?* Pokrenite razgovor o sljedećim pitanjima:

- Koje neposredne opasnosti za prirodu i ljudsko zdravlje proizlaze izgradnjom nove fabrike?
- Koje su koristi za građane od otvaranja nove fabrike?
- Kako učesnici u filmu koriste svoje pravo na slobodan pristup informacijama i aktivno učešće u donošenju odluka?

U nastavku...

- Raspitajte se ima li u vašoj okolini sličnih slučajeva.
- Razmotrite te slučajeve i pokušajte približiti učenicima situaciju u kojoj su sukobljeni različiti interesi javnosti.
- Pokušajte uvjeriti razred da je rješenje konsenzusom, koje uzima u obzir sva navedena mišljenja i interese, iako teško, ipak najbolje rješenje u ovakvim slučajevima.

Alergije i zagađenje okoliša

Dr. Avdić radi u malom mjestu u čijoj se blizini nalazi fabrika hemijskih proizvoda. On je pažljivo posmatrao zdravstveno stanje svojih pacijenata tokom dugog niza godina. Dr. Avdić kaže: „Poslije detaljnih ispitivanja konačno sam otkrio vezu između alergijskih smetnji svojih pacijenata i zagađenja koje proizvodi obližnja fabrika hemijskih proizvoda. Priča se da bi uskoro moglo doći do proširenja njenih kapaciteta, i lokalna je zajednica već izrazila veliku zabrinutost zbog te vijesti. Volio bih pomoći, ali da bih došao do preciznijih zaključaka, moram imati više informacija o emisijama iz fabrike i njihovim koncentracijama. Potreban mi je pristup određenim informacijama.

Štaviše, u susjednoj zemlji, na samoj granici, nalazi se još jedna fabrika, i njena aktivnost također ima utjecaja na naše mjesto. Da bih izveo tačne zaključke, također mi trebaju najnovije informacije o zagađenju koje proizvodi i ta fabrika. Ipak, rečeno mi je da takvu informaciju ne mogu dobiti jer sam stranac. Ne mogu razumjeti kakve uopće veze ima moje državljanstvo kada granice svakako ne štite od zagađenja...”

Novi autoput

Porodica Kovačević vlasnik je poljoprivrednog dobra koje se nalazi u blizini saobraćajnice. Oni su planirali uložiti novac u kapacitete za uzgoj stoke baš oko saobraćajnice, ali su dobili informaciju da postoje planovi za infrastrukturne radove i proširenja, što je kod njih izazvalo ozbiljnu zabrinutost.

G. Kovačević kaže: „Veoma sam zabrinut količinom i brzinom kojom se oko gradi. Malo je ostalo od nekada mirnog i tihog seoskog puta. Sada planiraju njegovu rekonstrukciju, a onda i izgradnju autoputa. Ovo će značajno povećati saobraćaj i voditi porastu buke i zagađenja, što će imati negativan utjecaj na uzgoj stoke.”

„Također, planovi za izgradnju električnih releja vrlo su uznemirujući”, dodaje gospođa Kalinovska. „Čula sam da elektromagnetni valovi imaju negativan utjecaj na zdravlje ljudi i životinja, i da čak sprečavaju normalan rast biljaka. Šta će poslije svega biti s našom farmom?”

